

Μνήμων

Τόμ. 8 (1982)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: Φορολογία και έκχρηματισμός στην οικονομία των βαλκανικών χωρών (15ος-16ος αι.) ● ΑΝΤ. ΛΙΑΚΟΣ: Οι φιλελεύθεροι στην επανάσταση του 1862. 'Ο πολιτικός σύλλογος «Ρήγας Φεραίος» ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΑΡΔΑ: Πολιτισμικοί στρατηγικοί στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα ● ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΣΣΗ: 'Η συμμετοχή των Έκτακτων στα 'Ορλωφικά (1770) και η αντίδραση της Βενετίας ● ΑΛΕΚΑ ΜΠΟΥΤΖΟΥΒΗ - ΜΠΑΝΙΑ: Τό Καποδιστριακό κόμμα 1832-1833. 'Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίωξη ● Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ: Συγκριτισμός ● ΟΛΓΑ ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ: Τό μονόφυλλο του Ρήγα του 1797. Παρατηρήσεις στη νεοελληνική εικονογραφία του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ● Γ. ΜΟΥΡΕΛΟΣ: 'Η προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και οι σχέσεις της με τους συμμάχους (Σεπτέμβριος 1916-Ιούνιος 1917) ● Η. FLEISCHER: Νέα στοιχεία για τη σχέση Γερμανικών άρχων κατοχής και Ταγμάτων 'Ασφαλείας ● Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Τό πρόβλημα των γενεαλογιών στην 'Ιστορία ● Π. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: 'Η έμπορική έταιρική συνεργασία του βενετικού οίκου Ταρωνίτη - Θεοτόκη και των αδελφών Γ. και Θ. Παργιβαλάν (1732-1737). ● ΑΡ. Κ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ: 'Ένα άγνωστο έπιστόμιο και μία Ελληνική μαρτυρία για τό πάραυτα του Lenke από τη Τσαρτίτση της Θεσσαλίας ● Γ. ΚΟΚΚΩΝΑΣ: 'Ισοκράτους λόνοι τρεῖς: Φλωρεντία c. 1495 ή Ρώμη c. 1517; Γύρω από μία διάφθορα στον Legrand. ● Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ: 'Η άσημνη μαρτυρία ● Γ. ΜΠΟΚΟΣ: Συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με την πρόταση του Π. Μαρκίδη-Πούλιου για εγκατάσταση τυπογραφείου στο 'Επάνηρα ● Τ. Ε. ΣΚΑΛΑΒΕΝΙΤΗΣ: Βιβλιολογικά Α' ● Χ. ΛΟΥΚΟΣ: 'Η ένοικίαση προσόδων κατά την Καποδιστριακή περίοδο. ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1977

ΑΘΗΝΑ 1980 - 1982

Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Χ. Κ. ΛΟΥΚΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.258](https://doi.org/10.12681/mnimon.258)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΟΥΚΟΣ Χ. Κ. (1982). Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ. *Μνήμων*, 8, 370-378. <https://doi.org/10.12681/mnimon.258>

Η ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Το θέμα της ένοικίας των προσόδων στην περίοδο του 1821 και στις πρώτες δεκαετίες του ελεύθερου κράτους δέν έχει, απ' όσο γνωρίζω, απασχολήσει συστηματικά τους έρευνητές. Ή διερεύνησή του θα μπορούσε, όπως νομίζω, να συμβάλει ουσιαστικά στην κατανόηση βασικών προβλημάτων της νεοελληνικής κοινωνίας, π.χ. της φορολογίας, του αγροτικού πλεονάσματος, των οικονομικών συμπεριφορών, της κοινωνικής διαστρωμάτωσης κ.ά. Άρκει μόνο να αναφερθεί ότι ή αγορά προσόδων αποτέλεσε, ως την κατάργησή της, το σπουδαιότερο «νόμιμο» μέσο πλουτισμού για τις παραδοσιακές ήγαιτικές ομάδες.

Στό σημείωμα αυτό αναζητείται ή πολιτική διάσταση που έλαβε το ζήτημα των προσόδων κατά την καποδιστριακή περίοδο. Έκτίθενται μόνον όρισμένες άποψεις¹ ή περαιτέρω έπεξεργασία τους, που προϋποθέτει έκτεταμένη έρευνα στο άρχαιακό ύλικό των σχετικών οικονομικών ύπηρεσιών, θα μπορούσε να επιτρέψει συγκεκριμένες μετρήσεις των φαινομένων που έδω έπισημαίνονται.

Για την ένοικίαση των προσόδων στη διάρκεια του Άγώνα όξύτατος φαίνεται ότι ήταν ό ανταγωνισμός ανάμεσα στους προκρίτους, καπεταναίους και άνώτατους κρατικούς ύπαλλήλους. Άν και άπόλυτη, είναι ένδεικτική ή παρακάτω άποψη που καταχωρίστηκε το 1833 στην Άθηνά: «...Τάς δημοσίας προσόδους της Ελλάδος, και πριν της επανάστασεως τας ένοικίαζον οι ισχύοντες και οι προύχοντες. Μετά την επανάστασιν όσοι έμφύλιοι πόλεμοι και έσωτερικαί ταραχαί ήκολούθησαν α ί τ ι α ν π ρ ω τ ί σ τ η ν είχον τόν σφετερισμόν των δημοσίων προσόδων, με άλλους λόγους ήτον προσοδοπόλεμος».¹

Λίγο πριν παραδώσει την έξουσία της στον Ι. Καποδίστρια, ή Άντικυβερνητική Έπιτροπή είχε, σε πολύ χαμηλές τιμές, πουλήσει (τέλη Δεκεμβρίου 1827) τις προσόδους του Αιγαίου.² Ό Κυβερνήτης άκύρωσε τις πωλήσεις αυτές, άποζημίωσε τους άγοραστές και προχώρησε σε νέο πλειστηριασμό με σημαντικά κέρδη για το δημόσιο ταμείο. Ή Έπιτροπή Οίκονομίας, που τότε συστήθηκε, ανέλαβε να επανεξετάσει το όλο ζήτημα με στόχο την αύξηση των κρατικών έσόδων. Άποφασίστηκε οι δασμοί και τα λιμενικά τέλη να μήν ένοικιάζονται πλέον, αλλά να εί-

1. Άρθρο του Κ. με τίτλο «Περί των Δημοσίων Προσόδων της Ελλάδος»: Άθηνά, άρ. 88, 18 Φεβρ. 1833, σ. 326.

2. Ν. Σπηλιάδης, Άπομνημονεύματα, τ. Δ', μέρος πρώτο, έκδ. Κ. Διαμάντη, Άθήνα 1970, σ. 66 - 67. Για «άνωμαλίες» στην ένοικίαση προσόδων επί Άντικυβερνητικής Έπιτροπής βλ. και: Ή επί των Έθνικών λογαριασμών Λογιστική Έπιτροπή πρός Καποδίστρια, 18 Νοεμ. 1829: ΓΑΚ, Γραμματεία Δικαίου, φ. 48.

πράττονται ἀπὸ κρατικούς ὑπαλλήλους. Τὸ μέτρο αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ γενικευτεῖ, γιὰ νὰ περιλάβει καὶ τοὺς ἑγγειους φόρους, γιατί ἡ Κυβέρνηση βασιζόταν στὶς προκαταβολὲς τῶν ἐνοικιαστῶν γιὰ νὰ καλύπτει τὰ τρέχοντα ἑξοδὰ της· δὲν διέθετε ἄλλους πόρους ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ περιμένει τὸ θερισμὸ ἢ τὴ συλλογὴ τῶν καρπῶν γιὰ νὰ εἰσπράξει ἡ ἴδια τὴ δεκάτη καὶ νὰ τὴν ρευστοποιήσει. Ἐξάλλου, μιὰ μεταρρύθμιση τοῦ φορολογικοῦ συστήματος δὲν φαινόταν, τουλάχιστον ἄμεσα, ἐφικτή. Ἐκεῖνη ποὺ ἐπιχειρήθηκε τὸ 1830 ἀποδείχθηκε ἀνεφάρμοστη.³ Διατηρήθηκε, ἐπομένως, τὸ σύστημα τῆς ἐνοικίασης, τὸ ὁποῖο καὶ τὸ κράτος στεροῦσε ἀπὸ βασικὰ ἔσοδα καὶ τοὺς φορολογουμένους ἐπιβάρυνε μὲ μιὰ σειρὰ δυσβάσταχτων ὑποχρεώσεων στοὺς ἐνοικιαστῆς: μετακόμιση τῶν γεννημάτων γιὰ καταμέτρηση, αὐθαρεσίες στὸν ὑπολογισμὸ τοῦ φόρου κ.ἄ.

Γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν μειονεκτημάτων αὐτῶν πάρθηκαν ὀρισμένα μέτρα: Οἱ φορολογικὲς περιοχὲς χωρίστηκαν σὲ μικρότερες ἐνότητες ὥστε τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴν ἐνοικίασή τους νὰ μὴν εἶναι πολὺ ὑψηλὸ καὶ νὰ μποροῦν περισσότεροι, κυρίως ντόπιοι, νὰ διεκδικοῦν τὴν ἀγορὰ προσόδων. Ὁ στόχος ἐδῶ ἦταν νὰ πάψει ἡ μονοπώληση τῆς ἐνοικίασης προσόδων ἀπὸ λίγα ἄτομα ποὺ συνασπισμένα σὲ «ἐταιρίες», «συντροφίες» ἢ «συνεργατικὲς» πετύχαιναν, μὲ τὰ κεφάλαια ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει, νὰ παραμερίζουν κάθε ἄλλον ἀνταπαιτητὴ, νὰ κρατοῦν τὶς τιμὲς σὲ πολὺ χαμηλὰ ἐπίπεδα καὶ νὰ κερδίζουν ἔτσι σημαντικὰ ποσά.⁴

3. Ἀποφασίστηκε, γιὰ τὴν καλύτερη εἰσπραξὴ τους, νὰ πληρώνονται οἱ φόροι σὲ χρῆμα καὶ ὄχι σὲ εἶδος. Τὸ νέο αὐτὸ φορολογικὸ σύστημα δὲν ἀπέδωσε, γιατί σπάνιζε τὸ μεταλλικὸ νόμισμα καὶ οἱ χωρικοὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι, γιὰ νὰ εκπληρώσουν τὶς ὑποχρεώσεις τους, νὰ καταφεύγουν στοὺς τοκογλύφους γιὰ δανεισμό. Ἡ Κυβέρνηση ἀναγκάστηκε, λίγους μῆνες ἀργότερα, νὰ ἐπανέλθει στὸ παλιὸ σύστημα φορολογίας. Βλ. σχετικὰ κυβερνητικὰ διατάγματα στὴ *Γενικὴ Ἐφημερίδα*, ἀρ. 24, 22 Μαρτ. 1830, σ. 93 - 94 καὶ ἀρ. 98, 13 Δεκ. 1830, σ. 459 - 460. Ἡ προοπτικὴ νὰ εἰσπράττει ἡ Κυβέρνηση ὅλους τοὺς φόρους ἀντὶ νὰ τοὺς πωλεῖ εἶχε δυσαρεστήσει τὶς ἀνώτερες τάξεις ποὺ κινδύνευαν νὰ χάσουν μιὰ βασικὴ πηγὴ κέρδους· βλ. Lee πρὸς Adam, 9/21 Νοεμ. 1829: CO (= Colonial Office) 136/59/4. (Οἱ παραπομπὲς στὸ CO καὶ τὸ FO γίνονται μὲ βάση τὶς μικροταινίες ποὺ βρίσκονται στὸ KEINE τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.) Γιὰ καταχρήσεις ἐνοικιαστῶν σὲ βάρος χωρικῶν βλ. ἐνδεικτικὰ: Θ. Κολοκοτρώνης πρὸς Γραμμ. Δικαίου, 13 Φεβρ. 1830, καὶ συνημμένα: ΓΑΚ, Γραμμ. Δικαίου, φ. 54 (: ὁ Παναγ. Παπατσώνης ἐξαπάτησε χωρικοὺς κατὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῶν φόρων)· Κ. Ράμφος πρὸς Καποδίστρια, 16 Μαΐου 1831: Ἀρχ. Καποδ. (= Ἀρχεῖο Ἰονίου Γερουσίας — Τμῆμα Καποδιστριακό), φ. 228 (: οἱ ἐπιστάτες Γενναίου Κολοκοτρώνη περιφέρονται μὲ ἐνόπλους γιὰ νὰ εἰσπράξουν φόρους, ἐνῶ μόλις οἱ χωρικοὶ ἄρχισαν νὰ θερίζουν καὶ οὔτε «ἀλῶνια ἐγίναν ἀκόμη οὔτε γεννημάτων συνάξεις»).

4. Ἀναγνώστης Ν. Μόστρας (Αἴγινα) πρὸς Καποδίστρια, 21 Φεβρ. 1828: ΓΑΚ, Ἀρχεῖο Βλαχιογιάννη, φ. 122· Fr. Thiersch, *De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration*, τ. 1 - 2, Λειψία 1833· ἑλλην. μετάφραση Α. Σπήλιου, τ. Α', Ἀθήνα «Τολίδης» [1972], σ. 199. Φαίνεται ὅτι τὰ περιθώρια κέρδους ἦταν τόσο μεγάλα

Παράλληλα, ἐντάθηκε ὁ κυβερνητικὸς ἔλεγχος γιὰ νὰ περιοριστοῦν οἱ καταχρήσεις κατὰ τὴν ἐνοικίαση τῶν προσόδων καὶ κατὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὀφειλομένων στὸ δημόσιο (τὰ χρεωστούμενα καταβάλλονταν σὲ 3 δόσεις). Ἐπιχειρήθηκε, ἐπίσης, μιὰ πρώτη ἐξακρίβωση τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, γιατί μεγάλο μέρος τους εἶχαν σφετερισθεῖ ἰδιῶτες.⁵

Δὲν φαίνεται τὰ μέτρα αὐτὰ νὰ ἔφεραν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Οἱ προσφορὲς ποὺ δόθηκαν γιὰ τὴν ἀγορὰ προσόδων στὸ τοπικὸ ἐπίπεδο, μὲ τὸν καταμερισμὸ τῶν φορολογικῶν περιοχῶν, ἦταν, τὶς περισσότερες φορές, τόσο χαμηλὲς ὥστε οἱ οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι ἀναγκάζονταν νὰ πλειοδοτοῦν αὐτοὶ κατὰ τὸν πλειστηριασμὸ, γιὰ νὰ ἀφήνουν τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων στὸ δημόσιο.⁶ Οἱ διάφορες «ἐταιρίες» συνέχισαν νὰ ὑπάρχουν. Πάντως, εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ἄγρυπνη προσπάθεια τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομίας νὰ προφυλάξει τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἔφερε, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἡσυχία ποὺ ἐξασφάλισε τὸ καποδιστριακὸ καθεστῶς, σημαντικὴ αὔξηση τῶν δημόσιων ἐσόδων.

Οἱ ὧς τότε ἐνοικιαστῆς βρέθηκαν στὴν ἀρχὴ σὲ ἀδυναμία νὰ ἀσκήσουν, ὅπως παλιά, πίεση, μέσω πολιτικῶν προσώπων, γιὰ διευκολύνσεις καὶ ἀπαλλαγές. Μὲ τὸ νέο κυβερνητικὸ σύστημα ποὺ σταδιακὰ ἐπιβλήθηκε ἀποκλείστηκαν ἀπὸ νευραλγικὲς θέσεις τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ οἱ σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι τῶν ἡγετικῶν ὁμάδων, ἐνῶ στὶς ἐπαρχίες τοποθετήθηκαν ὡς διοικητὲς ἄτομα ποὺ ἦταν ξένα πρὸς αὐτὲς (ἐτερόχθονες κυρίως) καὶ ἐμφανίζονταν, τὶς περισσότερες φορές, πρόθυμα, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴ θέση τους, νὰ ἐφαρμόσουν ὡς τὰ ἀκραῖα τους ὅρια τὶς κυβερνητικὲς ἐντολὲς γιὰ ἐξάλειψη ἢ περιορισμὸ τῶν τοπικῶν ἐπιρροῶν. Μὲ τὴ νέα κατάσταση πραγμάτων ὁρισμένοι ἐνοικιαστῆς, κυρίως πρόκριτοι καὶ ὄπλαρχηγοὶ ποὺ δὲν διέθεταν ρευστὸ χρήμα γιὰ νὰ προκαταβάλουν τὶς πρῶτες δόσεις, ἀποκλείστηκαν τελείως ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων· ἄλλοι προσαρμόστηκαν στὰ νέα δεδομένα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐλέγξουν καὶ πάλι τὸν ὅλο μηχανισμό ἐνοικίασης· νέοι, τέλος, ἐνοικιαστῆς, μὲ τὸν παραμερισμὸ παλαιῶν, ἐμφανίστηκαν στὸ προσκήνιο καὶ θέλησαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὸ νέο διοικητικὸ πλαίσιο ποὺ διαμορφώθηκε γιὰ νὰ ἐδραιωθοῦν. Ἡ διαμάχη αὐτὴ γιὰ ἐπικράτηση συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν αὐξάνουσα

ὥστε μερικοὶ δανεῖζονταν χρήματα μὲ ὕψηλὸ τόκο γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συμμετάσχουν στὴν ἀγορὰ προσόδων. Κατὰ μιὰ πληροφορία τὰ κέρδη ἔφθαναν τὰ 100%· βλ. Dawkins πρὸς Aberdeen, 15/27 Ἰουν. 1829 : FO (= Foreign Office) 32/5/54.

5. Βλ. Ἐγγραφο Γ. Σταύρου στὴ σ. 12.

6. Βλ. «Δημοπρασία τῆς ἐπαρχίας Γαστούνης. Τμῆμα τῆς Γούβας», 19 Ἀπρ. 1830 : ΓΑΚ, Ἐκτακτοὶ Ἐπίτροποι - Προσωρινοὶ Διοικηταί, φ. 90. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαστούνης ζητοῦσαν, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἀγοράσουν προσόδους, νὰ πληρώνουν τὴν πρώτη δόση τοῦ ἐνοικίου μαζί μὲ τὴ δευτέρη· βλ. Ἐκτακτὸς ἐπίτροπος Ἡλίδος πρὸς Καποδίστρια, 22 Ἀπρ. 1830 : ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 237.

νόμενη ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν Κυβέρνηση Καποδίστρια καὶ τὴν ἀντιπολίτευση ποὺ σχηματίστηκε ἐναντίον του.

Τὸ καποδιστριακὸ καθεστῶς, ὅταν οἱ ἀντίπαλοί του ἐνέτειναν τὶς προσπάθειές τους γιὰ τὴν ὑπονόμευση καὶ ἀνατροπὴ του, ὄχι μόνον ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὶς κυβερνητικὲς θέσεις ὅλους ὅσους δὲν τοῦ ἦσαν ἀφοσιωμένοι, ἀλλὰ προχώρησε καὶ σὲ μέτρα ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν οἰκονομικὴ τους ἐξασθένηση. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὸ σπουδαιότερο ἦταν ἡ παρεμβολὴ ποικίλων ἐμποδίων στὴν ἐνοικίαση προσόδων. Ἀντίθετα, εὐνοήθηκαν ὅσοι ἐμφανίζονταν πιστοὶ στὴν Κυβέρνηση.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔσπευσαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἦταν οἱ Κολοκοτρωναῖοι καὶ οἱ συνεργάτες τους. Στὴν ἀρχὴ ὁ Καποδίστριας εἶχε δεχθεῖ μὲ ἐπιφυλάξεις τὴ σύμπραξί τους. Γρήγορα, ὅμως, παραμέρισε κάθε δισταγμὸ, ὅταν διαπίστωσε ὅτι ἡ ἐπιρροή τους ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ περιοριστοῦν οἱ ἀντικυβερνητικὲς ἐνέργειες τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐξασφαλισθοῦν κυβερνητικοὶ ὑποψήφιοι γιὰ τὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευση. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ φάση γιὰ τὴν ἐξουσία τοῦ Καποδίστρια, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ζήτησε πίστωση τοῦ δημόσιου ταμείου γιὰ νὰ ἀγοράσει προσόδους ὥστε «νὰ οἰκονομήσῃ ὅπως οὖν τὸ ψωμὶ τοῦ ὀσπιτίου του, καὶ ἄλλων ἀνθρώπων του, καὶ ἀξιοματικῶν». Ζήτησε, ἐπίσης, νὰ πληρώσει τὴν ὀφειλὴ του «μὲ διορίας μακρυτέρας ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν δίδει ὁ περὶ δημοπρασίας νόμος εἰς τοὺς λοιπούς». Ἔτσι, θὰ μπορούσε ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις νὰ καταβάλλει τὰ χρεωστούμενα.⁷ Ὁ Καποδίστριας δέχθηκε νὰ δοθεῖ πίστωση στὸν Κολοκοτρώνη 50.000 γροσίων, ἀλλὰ μὲ τρόπο ποὺ δὲν θὰ προκαλοῦσε παρόμοιες ἀπαιτήσεις καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐνοικιαστές.⁸ Ἰκανοποίησε, ἐπίσης, αἴτηση τοῦ Γενναίου Θ. Κολοκοτρώνη νὰ καθυστερήσει τὴν πληρωμὴ τῆς τρίτης δόσης.⁹

7. Θ. Κολοκοτρώνης (Τριπολιτσά) πρὸς Καποδίστρια, ἰδιαιτερο, 12 Ἀπρ. 1829 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 157, ἀρ. 7.

8. Καποδίστριας πρὸς Θ. Κολοκοτρώνη, 21/3 Μαΐου 1829 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 37· Θ. Κολοκοτρώνης (Καρίταινα) πρὸς Καποδίστρια, 2 Ἰουν. 1829 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 157, ἀρ. 4.

9. Καποδίστριας πρὸς Γενναῖο Κολοκοτρώνη, 20 Νοεμ. 1829 : ΓΑΚ, Χφ. 78 (= Ἀπομνημονεύματα Γενναίου Κολοκοτρώνη), φυλλ. Δ' (= ἐγγραφα), σ. 80 (Α): «... Λέγεις ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ πληρώσῃς εἰς τὴν προθεσμίαν τὴν τρίτην δόσιν. Τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ Κύρ. Κολιόπουλος. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐνοικιασταὶ ἀκολοῦθοῦν τοῦτο τὸ παράδειγμα. Σὲ ἐρωτῶ λοιπὸν πῶς ἡμπορεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς μὲν ἀναβολὴν τῆς πληρωμῆς, καὶ νὰ μὴ παραχωρήσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν χαρισθῇ εἰς ὅλους, πῶς θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀπαντήσῃ τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς ἐπικρατείας; Ἐπειτα ποῖον καιρὸν εὐρίσκεις διὰ νὰ βάλλῃς τὴν Κυβέρνησιν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν; τὸν καιρὸν, ὅποτε οἱ ραδιοῦργοι κινοῦν οὐρανὸν καὶ γῆν, διὰ νὰ καταπέσουν τὸν κόσμον, ὅτι μεταβάλλονται ἐντὸς ὀλίγου τὰ καθεστῶτα;... Ὁ κύριος Βλαχόπουλος [διοικητὴς Ἀρκαδίας] διατάσσεται νὰ μὴ Σᾶς στενοχωρήσῃ, καὶ γράφω πρὸς τὴν Οἰκονομίαν νὰ Σᾶς παρα-

Ἡ εὐνοια πρὸς τοὺς Κολοκοτρωναίους φαίνεται ὅτι ἦταν εἰδικοῦ χαρακτήρα καὶ δὲν πρέπει νὰ παραχωρήθηκε καὶ σ' ἄλλους, τουλάχιστον πολλοὺς. Ἡ πολιτικὴ πού κυρίως ἀποκρυσταλλώθηκε ἀπέβλεψε στὸν ἀποκλεισμό, μὲ κάθε τρόπο, τῶν ἀντιπολιτευομένων ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων, ὥστε νὰ τοὺς ἀφαιρεθεῖ ἡ δυνατότητα ἐπιρροῆς τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἡ ὅποιαδήποτε συγκέντρωση χρημάτων. Ὅρισμένοι διοικητὲς εἶχαν κατευθύνει τὴν Κυβέρνηση στὴ λήψη παρόμοιων μέτρων. Ἐγγραψε χαρακτηριστικὰ ὁ διοικητὴς Καλαβρύτων Κ. Πελοπίδας ὅτι «ραδιοῦργοι» καὶ «σπερμολόγοι», γιὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐπιρροή τους στοὺς κατοίκους καὶ νὰ ὠφελήσουν τὴν «αἰσχροκέρδειά» τους, ἀποφάσισαν «συσσωματωθέντες» νὰ ἀγοράσουν τὶς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρύτων καὶ Βοστίτσας. Πρόσθεσε ὅτι «ἡ ἀγορὰ τῶν προσόδων ἐθεωρήθη ἀπ' ἀρχῆς τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε διὰ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ λαοῦ», καὶ τόνισε ὅτι στὴν προσπάθεια αὕτη τῶν ἀντικυβερνητικῶν ἀντιδρουσαν οἱ «καλοὶ πατριῶτες».¹⁰ Αὐτὰ γράφονταν ὅταν, μὲ τὴν ἀναγγελία (ἀρχὲς 1830) τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λεοπόλδου ὡς βασιλιᾶ τῆς Ἑλλάδας, οἱ ἀντιπολιτευόμενοι εἶχαν ἀναθαρρήσει καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐδραιώσουν τὶς θέσεις τους, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὸ διάδοχο σχῆμα. Παράλληλα, ἐπειδὴ ἀναμενόταν πτώση τοῦ καποδιστριακοῦ καθεστώτος, οἱ τιμὲς τῶν προσόδων ἔπεσαν πολὺ, ὅσοι χρεωστοῦσαν (κυρίως ἐνοικιαστῆς) στὸ δημόσιο ταμεῖο ἀνέβαλαν μὲ διάφορες προφάσεις νὰ πληρώσουν,¹¹ ἐνῶ ὁλόκληρες ἐπαρχίες ἀρνήθηκαν νὰ καταβάλουν φόρους. Ὡ-

χωρήσει ὅλας τὰς δυνατὰς εὐκολίας. Διὰ τὴν μεγάλην ταύτην παράβλεψιν ὁ ξῆλος καὶ ἡ καλὴ Σας διαγωγὴ θέλει ἀνταμείψει τὸ Ἔθνος μὲ δαφίλειαν...». Ἐπανειλημμένες ἦταν οἱ κατηγορίες τῶν ἀντιπολιτευομένων γιὰ τὴν εὐνοια πού ὁ Καποδιστριας ἔδειχνε πρὸς τοὺς Κολοκοτρωναίους· βλ. π.χ. *Le Courrier de Smyrne*, ἀρ. 120, 18 Ἰουλ. 1830· ἀρ. 124, 15 Αὐγ. 1830· ἀρ. 127, 5 Σεπτ. 1830. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης προσπάθησε νὰ ἀντικρούσει τὴν κατηγορία ὅτι εὐνοήθηκε ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη στὸ θέμα τῆς ἀγορᾶς τῶν προσόδων· βλ. Γενναίου Κολοκοτρώνη, *Ἀπομνημονεύματα* (Χειρόγραφο δευτέρου 1821 - 1862), ἐπιμ. Ἑμμ. Πρωτοψάλτη, στή σειρά «Βιβλιοθήκη Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους» ἀρ. 2, Ἀθήνα 1961, σ. 65: «...καθὼς πολλῶν ἐδίδοντο μικραὶ προθεσμίαι μὲ τόκον, οὕτως ἐδόθη καὶ πρὸς τὸν Γενναῖον...». Γιὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Δ. Πλαπούτα νὰ μὴν πληρώσει στὴν προθεσμία τῆς τῆς τρίτης δόσης ἀπὸ τὴν ἀγορὰ προσόδων τῆς ἐπαρχίας Καρίταινας βλ. ἔγγραφο τοῦ πρὸς Ρ. Παλαμήδη, 26 Ὀκτ. 1829: ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχ., φ. 254. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι καὶ οἱ συνεργάτες τους Δημ. Πλαπούτας καὶ Νικ. Σταματελόπουλος ἦταν οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς Πελοποννήσιους στρατιωτικοὺς πού συντηροῦσαν, μὲ δημόσια δαπάνη, ἐνοπλὰ σώματα.

10. Κ. Πελοπίδας (Καλάβρυτα) πρὸς Καποδίστρια, 26 Ἀπρ. 1830: Ἀρχ. Καποδ., φ. 471, ἀρ. 5. Μὲ τὴν ἴδια λογικὴ εἶχε ζητήσει ὁ Ν. Σπηλιάδης, Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, νὰ διορίζονται μόνο «πατριῶτες» ὡς δικαστῆς· βλ. Σπηλιάδης πρὸς Καποδίστρια, 28 Φεβρ. 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 9.

11. Οἱ ἐνοικιαστῆς τῶν προσόδων τοῦ 1829 χρεωστοῦσαν τὸ Μάιο 1830 566.000 γρ. περίπου· βλ. Καποδίστριας, «Ὁδηγίαι διὰ τὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις θέλει ἀποφασίσει ὀρι-

στόσο, πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις «καλοὶ πατριῶτες» θὰ μπορούσε, ἴσως, νὰ ἀνιχνεύσει κανεὶς ὀρισμένους ἐνοικιαστὲς ποὺ μὲ τὴν προβολὴ τῆς ἀφοσίωσής τους στὴν Κυβέρνηση προσπαθοῦσαν νὰ ἐπικρατήσουν ἐναντὶ ἰσχυρότερων οἰκονομικῶν ἀνταγωνιστῶν. Δὲν ἀποκλείεται, ἐπίσης, στοὺς οἰκονομικοὺς στόχους τῶν «ἀφοσιωμένων» αὐτῶν ἐνοικιαστῶν νὰ συμμετείχαν καὶ κάποιοι διοικητές. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους, ἂν καὶ ἡ Κυβέρνηση ἔσπευσε νὰ ἀπαγορεύσει στοὺς ὑπαλλήλους τῆς νὰ ἐνοικιάζουν προσόδους, φαίνεται ὅτι δὲν σταμάτησαν, χρησιμοποιοῦντας ἀντιπροσώπους, τὴν ἐπικερδὴ αὐτὴ ἐπιχείρηση.¹²

Μὲ ἀφετηρία τὶς παραπάνω εἰσηγήσεις, πού, ὅπως φαίνεται, ἔγιναν καὶ ἀπὸ ἄλλα διοικητικὰ ὄργανα, ὁ Καποδίστριας ἔδωσε τὶς ἀκόλουθες ἐντολὲς στὸν ἐκτ. ἐπίτροπο Ὑλιδος: ¹³

«Μεταξὺ τῶν ἐνοικιαστῶν, οἱ ὅποιοι παρουνσιάζονται διὰ τὰς ἐθνικὰς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν, πρέπει νὰ προτιμῶνται οἱ ἐγνωσμένοι διὰ τὰ εὐλικρινῆ καὶ πατριωτικὰ των φρονήματα διότι ἂν οἱ τοιοῦτοι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀντενεργοῦντας [διαγραμμένο: ἰδιοτελεῖς καὶ κακόφρονες], ἔπεται ὅχι μόνον νὰ προξενήσουν ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀλλὰ καὶ ζημίαν εἰς τὸ ταμεῖον καὶ δυσκολίας ἀνυπερβλήτους νὰ ἐπιφέρουν. ὅθεν διὰ νὰ προκαταλάβωμεν τὰ ἐνδεχόμενα κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ληφθῶσι τ' ἀναγκαῖα μέτρα [διαγραμμένο: διατάξωμεν ὅτι, ἐὰν δοθῇ τοιαύτη περίστασις] ὥστε οἱ μέλλοντες νὰ ἐνοικιάσουν τὰς προσόδους ὁποιασδήποτε ἐπαρχίας ἂν δὲν εἶναι ἄνθρωποι ἄξιοι τῆς ὅλης ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐγνωσμένοι διὰ τὸν πατριωτισμὸν των, ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν θέλει παραχωρήσει εἰς αὐτοὺς τὰς προσόδους, ἀλλὰ θέλει κάμει παντοίους τρόπους, διὰ νὰ τὰς ἐνοικιάσουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι [διαγραμμένο: ὅχι μόνον δὲν ἀποτολμοῦν νὰ βλάψουν τὴν πατρίδα] ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των καὶ ὑπερασπίζονται τὰ συμφέροντά της. ἂν δὲ κατὰ δυστυχίαν δὲν εὐρεθῶσι τοιοῦτοι ἐνοικιασταὶ

στικῶς περὶ τῶν διαφορῶν τῶν μεταξὺ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν περυσινῶν προσόδων, τοῦ Ταμεῖου καὶ τῶν φορολογουμένων», 8 Μαΐου 1830: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 238.

12. Ὁ Γ. Σταῦρος, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομίας, ὁ ὁποῖος εἶχε παρευρεθεῖ, γιὰ τὴν προστασία τοῦ δημόσιου ταμεῖου, στὴν πώληση προσόδων σὲ διάφορες ἐπαρχίες τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1829, εἶχε παρατηρήσει ὅτι ἡγούμενοι, ἔκτακτοι ἐπίτροποι καὶ διοικητὲς ἀγόραζαν προσόδους. Διαπίστωσε, ἐπίσης, ὅτι σὲ μεγάλο βαθμὸ εἶχε γίνεи «καταπλάκωση» τῆς ἐθνικῆς γῆς. Βλ. Γ. Σταῦρος (Τριπολιτισά) πρὸς Καποδίστρια, 2 Μαΐου 1829: Ἀρχ. Καποδ., φ. 511, ἀρ. 3. Γιὰ τὴν ἐκδίωξη δύο ὑπαλλήλων τῆς Γραμματείας Ἐπικρατείας ἐπειδὴ ἀγόρασαν, παρὰ τὴν κυβερνητικὴ ἀπαγόρευση, προσόδους βλ. Θ. Σχινᾶς πρὸς Γραμματέα Ἐπικρατείας, 3 Ἰουν. 1829 καὶ Θ. Σχινᾶς, Ν. Λουριώτης πρὸς Καποδίστρια, 8 Ἰουν. 1829: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 204 καὶ 205. Περίπτωσης ἐνοικιαστῆ ποὺ κατέλαβε διοικητικὲς θέσεις ἀποτελεῖ ὁ Ἄν. Κονδάκης: βλ. Ἀπομνημονεύματά του στὴ σειρά «Ἀπομνημονεύματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21» ἀρ. 11, ἐκδ. Γ. Τσουκαλᾶ, Ἀθήνα 1957, σ. 72.

13. 22 Μαΐου 1830, σχέδιο: ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 240.

από τους οποίους ή Κυβέρνησις νά μὴν ἔχη καμμίαν ὑποψίαν, τότε αἱ πρόσοδοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ὅσαι κινδυνεύουν νά παραδοθοῦν εἰς τὰς ἀντενεργείας τῆς κακοβουλίας, εἶναι ἀνάγκη νά συναχθοῦν ὑπὸ ἐπιστατῶν τῆς Κυβερνήσεως διὰ λογαριασμὸν τοῦ ταμείου...».

Ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση προσόδων, ὁ μὴ διορισμός σὲ ἀξιώματα, ἡ μεγάλη δυσκολία γιὰ δανεισμό¹⁴ καὶ ἡ ἄρνηση τῆς Κυβερνήσεως νά καταβάλει ἀποζημιώσεις γιὰ τὶς προσφορὲς τοὺς στὸν Ἀγώνα, φαίνεται ὅτι εἶχαν ὀδηγήσει πολλοὺς προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγοὺς σὲ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο.¹⁵ Ἡ αἴτηση τοῦ Ἀνδρέα Ζαῖμη νά τοῦ δοθεῖ κυβερνητικὸ δάνειο 16.000 φοινίκων γιὰ τὴν ἀγορὰ προσόδων δὲν ἔγινε δεχτή, ἂν καὶ ὑποβλήθηκε σὲ περίοδο πού ἐμφανίζονταν πρόθυμος νά ἀποθαρρύνει κάθε ἀντικυβερνητικὴ ἐνέργεια.¹⁶ Ὁ Ἀναστάσιος Λόντος στράφηκε γιὰ δάνειο στὸν Γ. Κουντουριώτη.¹⁷ Σύμφωνα μὲ μαρτυρία συνεργατῶν τοὺς, οἱ Δεληγιανναῖοι ἐπιδίωκαν, μέσω τῆς ἐκλογῆς ἡγεμόνα, τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Καποδίστρια γιὰ νά ἐξασφαλίσουν, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ τὴ δυνατότητα νά «νέμονται» τὶς προσόδους.¹⁸

14. Ὑπάρχουν μαρτυρίες ὅτι ὁ Καποδίστριας θέλησε νά ἐμποδίσει τὴ σύναψη ἐξωτερικοῦ δανείου γιὰ τὶς ἀνάγκες γαιοκτημόνων τῆς Πελοποννήσου (Λόντου, Ζαῖμη, Δεληγιάνη κ.ἄ.) ἢ ἄλλων ἰδιοκτητῶν· βλ. Lee πρὸς Adam, 24/6 Δεκ. 1829 : CO 136/59/14· βλ. καὶ Lee πρὸς Adam, 17/1 Μαρτ. 1830 : CO 136/60/17· πβλ. ὅμως: Ν. Σπηλιᾶδης, Ἀπομνημονεύματα, τ. Δ', μέρος δεῦτερο, ἔκδ. Κ. Διαμάντη, Ἀθήνα 1974, σ. 711.

15. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση ἰῶν Μαυρομιχαλαίων οἱ ὅποιοι, ἔχοντας χάσει τὰ ἔσοδα πού ἡ οἰκογένειά τοὺς εἰσέπραττε ἀπὸ τὴ Μάνη, εἶχαν φτάσει, μὲ τὴν ἄρνηση τοῦ Καποδίστρια νά ἱκανοποιήσῃ τὶς συνεχεῖς ἀπαιτήσεις τοὺς γιὰ ἀποζημίωση ἢ τοποθέτηση σὲ ἐπικερδῆ ἀξιώματα, νά στεροῦνται ἀκόμα καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὸ ζῆν.

16. Α. Ζαῖμης πρὸς Καποδίστρια, 9 καὶ 28 Φεβρ. 1831 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 369. Πβλ. τί ἔγραψε σχετικὰ ὁ Σπηλιᾶδης (ὁ.π., τ. Δ', μέρος πρῶτο, σ. 227 σημ. 2) : «Οὗτοι [οἱ ὀλιγαρχικοὶ] δι' ἑλλειψιν χρημάτων ἀπότητων πολλὰ ἐμπόδια εἰς τὰ κινήματά των. Διὰ τοῦτο ὁ Ζαῖμης γράφων τὸν Κυβερν. ζητεῖ πίστωσιν πενήντα χιλιάδων γροσίων διὰ ν' ἀγοράσῃ προσόδους. Ὁ σκοπὸς του ἀπέβλεπε διὰ νά πορισθῇ χρήματα πωλῶν τὰς ὁποίας ἤθελεν ἀγοράσει προσόδους. Ἀλλ' ὁ Κυβερν. δὲν ἔκρινεν εὐλογον νά τὸν κάμῃ τὴν χάριν ταύτην καὶ διὰ νά μὴ τὸν δώσῃ ὅπλα κατὰ τῶν καθεστώτων, καὶ διὰ νά μὴ φανῇ ὅτι ἐνέδιδεν εἰς τὴν αἴτησίν του διὰ φόβον, καὶ διὰ νά μὴ τὸν ἀφήσῃ ν' ἀπατήσῃ τοὺς πολλὰς μὲ τὰς προσόδους». Μιὰ ἄλλη πληροφορία ἀναφέρει ὅτι ὁ Ζαῖμης εἶχε δανειστεῖ 7.000 τάλληρα ἀπὸ τὸν Th. Gordon : «Ἐγγραφα κατασχθέντα Ἀνδρ. Καλαμογδάρτη», στό : Β. Κρεμμυδάς, «Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια», Ὁ Ἐρανιστής 14 (1977) 253 σημ.

17. Ἀν. Λόντος πρὸς Γ. Κουντουριώτη, 13 Νοεμ. 1829 : Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, ἔκδ. Γενικῶν Ἀρχείων Κράτους, ἐπιμ. Κ. Διαμάντη, τ. Ι', Ἀθήνα 1969, σ. 121 : ζήτησε 600 δίστηλα μὲ τὴν ὑπόσχεση νά τὰ ἐπιστρέψῃ μόλις πουλοῦσε τὴν παραγωγὴ σταφίδας ἀπὸ τὰ κτήματά του.

18. Κ. Μεγαλόφωνος (Ναύπλιο) πρὸς Καποδίστρια, 6 Ὀκτ. 1830 : Ἀρχ. Καποδ., φ. 218, ἀρ. 53.

Τὰ «πατριωτικὰ» φρονήματα τῶν ἐνοικιαστῶν στοὺς ὁποίους θέλησε νὰ στηριχθεῖ ἡ Κυβέρνηση ὑποχώρησαν γρήγορα, ὅταν διαπίστωσαν ὅτι ἡ τελευταία κλονιζόταν ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πλέον (ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1831) ἐπίθεση τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἡ Μάνη εἶχε στασιάσει, ἡ Ὑδρα ἀρνιόταν νὰ ὑπακούσει, ὁ Τσάμης Καρατάσος ἐπιχειροῦσε νὰ ἐξεγείρει τοὺς Ρουμελιῶτες στρατιωτικούς, ληστὲς ἐμφανίστηκαν σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Καποδίστριας θέλησε νὰ ἀποδώσει στοὺς ἀντιπάλους του τὴ δρᾶση τῶν ληστῶν: ἰσχυρίστηκε ὅτι ὁ «καθ' αὐτὸ σκοπὸς τῶν μηχανορράφων ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ παραλέσουν τὴν Κυβέρνησιν, καὶ νὰ τὴν στερῶσιν ἀπὸ τοὺς χρηματικὸν πόρους της. Ἐὰν τῷ ὄντι δὲν δυνηθῇ νὰ συνάξῃ τὰς προσόδους τοῦ κράτους, ὅλα θέλουν ἀνατραπῇ, διότι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τινὰς μεγάλας ἐλπίδας εἰς ξένην βοήθειαν. Διὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσουν λοιπὸν τὰς προσόδους ἐσήκωσαν εἰς τὰ ἄρματα τοὺς λεγομένους κλέπτας».¹⁹ Δὲν ὑπάρχουν, ὥστόσο, ἰσχυρὲς ἐνδείξεις ὅτι ἡ ἡγεσία τῆς ἀντιπολίτευσης, πού βρισκόταν στὴν Ὑδρα, ὑποκίνησε τὰ ληστρικά κινήματα. Εἶναι, ὅμως, πιθανὸ ὅτι ὀρισμένα ἄτομα, πού θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι καὶ ἐνοικιαστὲς καὶ ὄχι κατ' ἀνάγκην ἀντιπολιτευόμενοι, νὰ θέλησαν, μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς ληστείας, νὰ ἀποκομίσουν ὀφέλη οἰκονομικὰ (π.χ. τὴ μείωση τῆς τιμῆς τῶν προσόδων) ἢ πολιτικά (π.χ. τὴν ἀπομάκρυνση κάποιου ἀνεπιθύμητου διοικητικοῦ ὀργάνου). Γεγονός, πάντως, εἶναι ὅτι ἡ ἀδυναμία τῆς Κυβέρνησης νὰ ἐκποιήσῃ τὶς προσόδους σὲ ἱκανοποιητικὲς τιμὲς²⁰ καὶ ἡ ἀπροθυμία, μὲ διάφορες δικαιολογίες πού ἡ συγκεχυμένη κατάστασις πρόσφερε, τῶν ἐνοικιαστῶν νὰ καταβάλουν τὰ ὀφειλόμενα ἢ τὶς πρῶτες δόσεις τοῦ 1831, αὗξησε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ ἔλλειμμα τοῦ δημόσιου ταμείου καὶ ἀνάγκασε τὸν Καποδίστρια νὰ καταφύγῃ, γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων, στὴν κοπὴ ἀκάλυπτου χαρτονομίσματος καὶ σὲ ἑκτακτες ρωσικὲς οἰκονομικὲς ἐνισχύσεις: ἰσχυρὲς ἐνδείξεις τοῦ ἀδιεξόδου στὸ ὁποῖο εἶχε ὀδηγηθεῖ τὸ καθεστῶς.

Οἱ ἀκόμα μεγαλύτερες ἐντάσεις πού ἀκολούθησαν τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια περιόρισαν στὸ ἐλάχιστο τὴ δυνατότητα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας νὰ διαχειρίζεται τὰ κρατικὰ ἔσοδα. Οἱ ἀντικυβερνητικοὶ πού σχημάτισαν Κυβέρνηση τὸν Μάρτιο - Ἀπρίλιο 1832 ἐπιχείρησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐνοικιάσουν τὶς προσόδους μὲ κριτήρια πολιτικά. Ὡστόσο, δὲν ἔλεγχαν παρὰ μόνο τὴν πρωτεύουσα. Στὴν ὑπαιθρο τὰ στρατεύματα τοῦ

19. Καποδίστριας πρὸς Π. Ἀναγνωστόπουλο, 21 Μαΐου/2 Ἰουν. 1831: Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, Τμῆμα Χειρογράφων, Ἀρχεῖο Α', ἀρ. 7920.

20. Οἱ τιμὲς τῶν προσόδων τοῦ 1831 ἦταν κατὰ 40% μικρότερες σὲ σύγκριση μ. αὐτῆς τοῦ 1830· βλ. Dawkins πρὸς Adam, 22/3 Ἀπρ. 1831: CO 136/605/97.

Κολοκοτρώνη, τοῦ Θ. Γρίβα καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἰσέπρατταν γιὰ λογαριασμό των τοὺς διαφόρους φόρους. Οἱ προσπάθειες τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Ὁθωνα γιὰ κάποια ἐκλογίκευση τοῦ συστήματος τῶν φόρων καὶ τοῦ τρόπου εἰσπραξῆς του θὰ προσκρούσουν στὰ ἐδραιωμένα συμφέροντα τῶν ἡγετικῶν ομάδων, οἱ ὁποῖες, μέ θαυμαστή προσαρμοστικότητα, θὰ συνεχίσουν νὰ νέμονται τὶς κρατικὲς προσόδους καὶ ὑπὸ αὐταρχικὸ καὶ ὑπὸ συνταγματικὸ καθεστώς.

Χ. Κ. ΛΟΥΚΟΣ